

Ana Fazekaš

KunstTeatar: borba za kazališni život i važnost vlastite sobice

Prepoznatljiva poetika Kunstova repertoara jest mladenačka zaigranost autorskih komada koje glumci sustavno igraju s vidljivim užitkom, sklonost komediji te stil koji ne zazire od poigravanja žanrovskim okvirima

Foto: Kaita Jurčić

Ako se spuštajući niz Ozaljsku ulicu prođete kebab-džinicu Balkaneros slijeva i zalagaonicu KGB zdesna, skrenete točno preko puta parka Stara Trešnjevka, prođete pored DM-a koji nastanjuje prostor nekadašnjeg kina Triglav, u Okičkoj ćete ulici pronaći kafić po imenu Sobica, koji skriva malu scenu KunstTeatra. Prvi dolazak u Kunst pomalo je kao igra lova na blago koja vas vodi do tajnih vrata u trešnjevачkoj birtiji, iza kojih se nalazi novo utočište nezavisne kazališne scene koje je potihlo niklo da bi kroz nešto više od godinu dana suvereno stalo uz bok najvažnijim izvaninstitucionalnim kazališnim prostorima u Zagrebu.

Kunst stoji na čvrstoj osovini koju tvore producentica Romana Brajša, redatelj Ivan Planinić i glumac Domagoj Janković, donedavno kolege na zagrebačkoj Akademiji, a donedavno u slobodnim i preslobodnim vodama zagrebačke nezavisne umjetničke scene. Iako se put Kunsta do sadašnjeg trenutka ponekad činio kao nemoguća misija male megalomanije, puna neizvjesnosti i birokratskih peripetija, njegova je priča postanka u osnovi zapanjujuće jednostavna. Osjećajući akutno (i kronično) manjak prostora za kazališno djelovanje unutar scene za mlade autor(ice), trojac je došao do zaključka da se prostor neće otvoriti ako ga ne otvore sami. Logika je nalažala da bi, ako na sceni ima neproporcionalno malo kazališta u odnosu na kazalištarce, valjalo otvoriti još koje kazalište, što je refren velikog broja kafanskih žalopojki nezavisne kazališne scene, a ono što priči daje neočekivan obrat činjenica je da za trio Brajša-Planinić-Janković ideja nije ostala u oblaku maratonskog kafenisanja (što je u našem podneblju gotovo nacionalni sport), nego je prešla u trodimenzionalnu realnost i materijalizirala se u Kunst.

Romana: Nas smo troje nekoliko godina pripremali ovaj projekt, u tišini, razgovarajući među sobom; dugo nismo bili sigurni da će se ideja ostvariti. U međuvremenu smo radili druge poslove, završavali studije... Ovaj se prostor bivše teretane dugo nije koristio, sve dok 2015. godine Planinić ovdje nije postavio ispit iz inovativne režije s predstavom *Doviđenja, djeco*. To je bilo prvo korištenje ovoga prostora u kazališnom smislu s time da je sve bilo potpuno nesređeno, i scenografikinja je obukla zidove u crne najlonske vreće kako bi izgledalo malo bolje...

Domagoj: Bilo je to onako *New York style*...

Ivan: Dok je ljepilo držalo. Nakon što je ljepilo popustilo, bilo je više *Jakuševac style*.

Nakon toga je prostor ponovno neko vrijeme zjapio prazan dok u ljeto 2018. Kunst nije i službeno registriran kao udruga čiji su se osnivači projektu posvetili na dnevnoj bazi.

Romana: U proljeće 2018. već smo počeli raditi na preuređenju prostora, a istovremeno smo radili na predstavi i obavljali sve administrativne poslove vezane za otvaranje udruge i kazališta te pokušavali postići osnovne tehničke uvjete.

Domagoj: Prostor je trebalo obojiti, porušiti neke zidove, proširiti i ujednačiti prostor scene, srediti parkete, uopće dobiti kazališni *black box*.

Kako je ljeto 2018. ujedno bilo krizno vrijeme za &TD, ubrzo su se u suradnju povezali Kunst i Kufer, koji su tada vodile Nina Križan i Vedrana Klepica (koji su zatim prepustile Ivanu Penoviću i Romani Brajša), budući da je Kufer imao sredstva za realizaciju projekta koji su voditeljice htjele povezati s novim kazalištem. Prva predstava rađena u Kunstu bila je Planinićev projekt *Dobar, loš, mrtav*, skečasta predstava rađena kao kompilacija tekstova nekolicine mladih dramskih pisaca: Nikoline Bogdanović, Ivana Penovića, Luke Vlašića i Ivane Vuković prema predlošku Pavla Vrkaljane.

Romana: Prva je premijera bila 21. prosinca 2018., ali kako i inače imamo problema s grijanjem – prostor je hladan pa se grijemo na nekoliko klima i sve je dosta provizorno – tek smo u veljači i ožujku prošle godine krenuli s reprizama i normalnijom distribucijom.

Na neki će način predstava *Dobar, loš, mrtav* postaviti ton daljnjim Kunstovim produkcijama, kao dominantno zabavna predstava, brza, dinamična, s obiljem *slapstick* humora, rubno uvredljiva i programatski nepretenciozna. Relativno mali prostor igre osnažuje povezanost publike s izvođačima, stvarajući koheziju koja nije samo markirano rušenje četvrtog zida, nego autentična neposrednost izvedbe koja sustavno održava svoj okvir, ali nikad ne briše sasvim prostor u kojemu se odvija. U svakoj predstavi KunstTeatra, kazalište je jedan od aktera. Prostor je neobičan, pomalo nepravilan, dovoljno nalik na klasično

Foto: Karla Jurčić

▲► Flex, redatelj Ivan Penović

kazalište, no istovremeno suptilno narušavajući atmosferu konvencionalne crne kutije. Kako su umjetnici našli svoj kazališni dom?

Romana: Prostor je privatniji, a mi smo u najmu, što je ujedno olakotna i otegotna okolnost, ovisi iz kojeg kuta gledamo.

Domagoj: Prostor je takoreći moje obiteljsko nasljeđe, u vlasništvu mog brata.

Ivan: Dakle, osim što je u rodbinskim odnosima sa svojim bratom, što je sasvim uobičajeno, Domagoj je kao trećina pravne osobe koja je KunstTeatar i u pravnim odnosima sa svojim bratom, od kojega iznajmljujemo prostor. (smijeh)

Druga KunstTeatar zadužena je za prostor, dok su predstave mahom koprodukcije s drugim umjetničkim organizacijama, koje dobivaju subvencije primarno na temelju natječaja Ministarstva i Grada. Osnivači su u prostor uložili ušteđeni novac od kojeg su se oprostili, računajući da im se u istovjetnoj formi nikada neće vratiti, preuredili teretanu u kazališnu crnu kutiju i počeli postavljati projekte.

Kunst je svoj rad započeo pažljivo i nenametljivo, primarno s podrškom kolega i prijatelja te još uvijek kao najjaču referencu ima usmenu preporuku koja se organski proširila izvan granica usko shvaćene kazališne scene. Dijelom je na vidljivosti dobio i zahvaljujući još uvijek uporno ras-

Foto: Karla Jurčić

Romana Brajša: Ovaj se prostor bivše teretane dugo nije koristio, sve dok 2015. godine Planinić ovdje nije postavio ispit iz inovativne režije s predstavom *Dovidjenja, djeco*. To je bilo prvo korištenje ovoga prostora u kazališnom smislu. Scenografkinja je obukla zidove u crne najlonske vreće kako bi izgledalo malo bolje

tućoj popularnosti Ivana Penovića, koji je ondje postavio *Flex*, svojevrsni nastavak svojih milenijskih izvedbenih neuroza s muškim ansablom koje je ranije artikulirao predstavama *Prijeđanje vublike* i *Katalonac*. Penovićev je meki mačo-teatar višestruko problematičan bivajući na bizaran način nepodnošljivo pretenciozan i jednako nepodnošljivo nepretenciozan, no nesumnjivo je da se u posljednjih nekoliko godina probio među najprominentnije mlade autore, između ostaloga osvojivši nagradu Hrvatskog glumišta za izniman doprinos kazališnoj umjetnosti upravo za predstavu *Flex*. Bilo da nas ta činjenica raduje, zbunjuje ili pomalo zabrinjava, *Flex* je privukao i nastavio privlačiti publiku te mlade autor(ice) u Kunst, kojemu je to ipak ojačalo zasluženi zamah.

Foto: Luka Dubroja

Ivor Martinić, *Bilo bi šteta da biljke krepaju*

Drugi važni nalet vjetra u Kunstova jedra bio je projekt Ivora Martinića pod nazivom *Bilo bi šteta da biljke krepaju*, koji je u Kunst privukao još publike i dotad relativno inertnu kritiku. Status kazališne kritike u Hrvata problem je za sebe, a kada je riječ o nezavisnoj sceni, produkcije često ostaju zabilježene u jednom ili dva teksta na specijaliziranim portalima, iako je nerijetko riječ o ostvarenjima koja su u najmanju ruku jednako zanimljiva kao institucionalne mega-produkcije. Tako je multimedijska predstava po predlošku Ivane Vuković te u režiji Natalije Manojlović, *Marta* i *sedam strahova*, sjajno iskoristila prostor, koristeći savršeno tempirane videoprojektije na mjestu sedmero izvođača, dok su još dvije režije Ivana Planinića, *Dovidjenja na nebu* i *Tri mušketa* prozno predloške prelomile kroz fizički teatar i suvremeni ples. Kunstov je repertoar ujednačen primarno na osnovu logističkih zahtjeva predstave, što osnivači svjedoče da je i jedini kriterij kojim se zasad ravnaju kada biraju suradnje i gostovanja

koja će naći svoje mjesto na njihovu programu. Ono što se zasad nameće kao prepoznatljiva poetika Kunstova repertoara, bez obzira na to jesu li osnivači i programatori imali ikakvu namjeru, jest mladenačka zaigranost autorskih komada koje glumci sustavno igraju s vidljivim užitkom, sklonost komediji te stil koji ne zazire od poigravanja žanrovskim okvirima. Suradnje se biraju od projekta do projekta, često unutar iste generacije i «po ključu istovjetnog kazališnog senzibiliteta», no osnovni su kriteriji zasad praktične prirode.

Domagoj: Na snazi je jaki trijumvirat Brajša-Planinić-Janković i sve se odluke donose glasovanjem; a odluka mora biti jednoglasna. Dosad smo se uvijek uspjeli dogovoriti, srećom, samo nas je troje i, kako bi rekao Planinić, ne zarađujemo osobitu lovu. Da zarađujemo, vjerojatno bismo se više svadali. (smijeh)

Romana: Ako smo nekome i odbili suradnju, to je bilo isključivo uvjetovano vremenom i prostorom koji pro-

Foto: Karla Jurčić

Marta i sedam strahova, redateljica Natalija Manojlović

jekti zauzimaju. Unutar godinu dana imali smo šest premijera i na repertoaru imamo 4-5 stalnih gostovanja. Samo u veljači smo imali dvadeset izvedbi – što je zaista puno!

Ivan: Postavit će se pitanje estetske uravnilovke, ali ne želimo ga anticipirati iz neke autokratske pozicije, nego ćemo pustiti tijeku vremena i prakse da to odradi.

Domađo: Ideja je sada da budemo održivi, a ako se ne možemo pokriti, odgovornost pada na nas troje da pokrijemo troškove.

Romana: S time da naši budžeti nisu čak ni prosječni za nezavisnu scenu.

Ivan: Zato biramo na što trošimo... primjerice, ne trošimo na scenografiju.

Domađo: Ali nismo zato protiv scenografije!

Ivan: Nismo protiv scenografije, ali između scenografije i čovjeka, mi smo na strani čovjeka! (smijeh)

Domađo: Da postoji barem deset ovakvih prostora u gradu, mogli bismo govoriti o tome što je kvalitetno, a što nije. Ovako, kad smo jedini takav prostor, možemo samo govoriti o tome kad će ih biti više.

Ove retke pišem dok istječe tjeđan u kojemu su otkazana sva organizirana okupljanja za grupe veće od stotinu ljudi, kao i sva kulturna događanja, uključujući brojna koja se

faktički ni u idealnim uvjetima ne mogu nadati takvoj po-sjećenosti. U četvrtak je bijelom zastavicom mahnuo i Kunst Teatar, pridružući se ostatku scene u nastojanju da se krizna situacija prebrodi što je odgovornije moguće. S vremenom će izvanredne mjere rasti, stupit će na snagu imperativ samoizolacije, a kultura će se posve premjestiti u *cyber space*, za projekte kojima je to moguće. Mnoga su kazališta ponudila snimke predstava *online*, što je krajnje nedostatna zamjena za izvedbeno iskustvo, a ondje gdje snimke ne postoje, kazališta su posve na ledu do daljnjega.

Pored nesumnjive nelagode zbog samoga virusa koji je u svega nekoliko tjedana prerastao u pandemiju i zatvorio nekoliko europskih metropola, jednako je opipljiva panika nastala zbog neminovnih posljedica koje će koronapanika imati na ekonomiju pogođenih zemalja. Kao što je to slučaj u svim sistemskim potresima, na površinu izlazi manjkavost, pa i izostanak, strukturalnih mehanizama koji bi mogli zaštititi najugroženije skupine društva. Među ostalim i nezavisna umjetnička scena, uvijek prekarna i prepuštena vlastitoj snalažljivosti u borbi za opstanak, s nemogućnošću održavanja programa trenutno je zapala u vrlo tešku situaciju, budući da u trajanju obustave nema ni mogućnosti zarade honorara, a kako su programi precizirani godinu unaprijed, ostaje pitanje hoće li se i u

Foto: Karla Jurčić

Doviđenja na nebu (Halo halo), redatelj Ivan Planinić

kojim uvjetima održati sve što je bilo u planu. Ako ovo stanje potraje, a izvjesno je da će biti riječ o nekoliko izvanrednih mjeseci prije no što uopće započne oporavak (koji se također ne može očekivati preko noći), većina kulturnjaka ostaje posve bez prihoda. Udruge i organizacije na području kulture koje okupljaju različite slobodnjake promptno su reagirale, tražeći zaštitu prekarne radnika i radnica u kulturi, no vrijedi se prisjetiti da ni privremeno zaštićeni status slobodnjaka nije lako izboriti te da ogroman segment onih koji će krizom biti pogođeni nema taj status te pada u pukotine između institucija, u slijepi kut u kojemu ostaju posve nezaštićeni.

Kunstovci redom djeluju kao *freelanceri* u kulturi, zarađujući na nizu projekata koje održavaju paralelno te je za pretpostaviti da im do daljnjega Kunst neće postati dostatnim izvorom prihoda, no izričito drže do toga da osiguraju najbolje moguće uvjete rada svojim suradnicima, pravovremeno sklapajući ugovore te se držeći odredbi koje su ugovorom precizirali. Iako se čini samorazumljivom, ta praksa nije ujednačena na sceni, štoviše, mnogi veliki institucionalni pogoni ne mogu se pohvaliti istom razinom radne etike. Sredstva, faktički minimalna, dobivena od nadležnih instanci za pojedine predstave usmjeravaju se u troškove produkcije, dok se honorari izvođač(ica)ma isplaćuju izravno od zarade prodanih karata.

Da postoji barem deset ovakvih prostora u gradu, mogli bismo govoriti o tome što je kvalitetno, a što nije. Ovako, kad smo jedini takav prostor, možemo samo govoriti o tome kad će ih biti više

Romana: To su najmanji mogući honorari, a pritom nisu čak ni najmanji koji se pojavljuju na tržištu.

Dijelom se i na osnovi broja izvođača biraju projekti, upravo kako bi suvisli honorar bio matematički moguć. Velik dio nevidljivog rada iza kulisa obavlja se na volonterskoj osnovi, pa iako je satisfakcija uključenih nesumnjiva i vrlo lijepa, na sistemskoj razini ne bi trebalo na to pristajati, no to je također znatno širi i dublji problem.

Domađo: Svi stalno kukamo da ništa ne valja, ali nitko nije dosad stavio glavu na panj i pokušao to promijeniti. Zato smo mi uletjeli da vidimo što će biti pa taman i da se zeznemo, barem smo probali. Problem je što smo kao društvo pasivni i ogorčeni, a nikad ništa ne poduzimamo.

Ivan: Postoji niz problema na domaćoj kazališnoj sceni! Kako je moguće da u gradskim i nacionalnim ansamblima pedeset posto glumaca rijetko ili nikada ne vidi-

mo na sceni, i to godinama? Kako je moguće da gradska i nacionalna kazališta postavljaju predstave s budžetima koji su ravni desetogodišnjem budžetu Kunsta, a neke predstave odigraju svega četiri puta? Stvar je u tome da su to javna sredstva koja imaju jasnu svrhu, a uzima ih se zdravo za gotovo kao da ih stvara neki *perpetuum mobile* ili zlatna ribica, a ta bi se sredstva mogla racionalnije utrošiti. Netko bi mogao reći da je to kap u moru u odnosu na svu lovu koja nestaje u drugim sferama javnog sektora, ali ovo je naša domena interesa. Mi smo naučili da se s jako malo novca može postupati racionalno i da se mogu ostvariti rezultati.

Romana: Što naravno ne znači da nismo za to da stupi na snagu generalno povećanje budžeta za kulturu; za sva kazališta, javna i nezavisna.

Ivan: Ali od sveg tog novca kojeg kao «nema» u kulturi, čini mi se da ogroman dio odlazi u vjetar.

Dok institucije štite mali dio scene, koji je najčešće osigurana cjeloživotno, suviše se toga događa po inerciji i iza kulisa, manje uslijed promišljenih zavjera, a više uslijed opće indolencije. Iako malena, domaća je zagrebačka scena rascjepkana, na različite načine politički premrežena te je moguće donekle profilirati tabore u međusobnom sukobu, u koje umjetnici nisu zainteresirani zalaziti. Osnivačko trojstvo ističe da nemaju artikuliranu zajedničku političku poziciju te da je nastavno na privatna uvjerenja ne bi ni mogli imati, no njihovo je djelovanje definitivno politički angažirano i relevantno budući da je informirano razumijevanjem premreženosti uvjeta u kojima domaća kazališna scena funkcioniše.

Ivan: Mi smo uglavnom ničiji, što je najbolje što možemo biti. Svi su ovdje kontaminirani viškom povijesti koju ovaj politički prostor proizvodi, ali to nas ne zanima. Zanima nas kazalište. Ne želimo imati politički predznak, iako smo svjesni da je svako kazalište dio političkog i etičkog konteksta u kojemu postoji.

Romana: Što se etičkih pitanja tiče, najvažnije nam je održavati produkcijske standarde, poštivati zakonske okvire, imati potpisane ugovore i isplaćivati dogovorene honorare, osobito budući da su ljudi s kojima surađujemo uglavnom *freelanceri*.

Domagoj: Na tome inzistiramo možda malo i iz inata, da

Mi smo uglavnom ničiji, što je najbolje što možemo biti

pokažemo da možemo djelovati onako kako je propisano, i to s nikakvim budžetom, dok se istih propisa ne pridržavaju mnogi koji rade u lagodnijim uvjetima.

Ivan: U tom nam je smislu etički princip važniji nego što bi to bio u estetskom smislu.

Romana: Ne želimo raditi traljavo i ne želimo raditi površno.

Domagoj: I ne radimo traljavo! Svi smo mi ovdje prijatelji i pripadamo istoj generaciji, ali ispada da je rad ovdje puno profesionalniji nego na nekim produkcijama koje bi po svemu trebale biti na znatno višem profesionalnom nivou. To je sramota.

Ivan: Problem je na sceni općenito i što predstave ne igraju dovoljno puta na repertoarima; ako predstava igra samo pola sezone ili sezonu, ako ima svega pet do deset izvedbi, ne može se vidjeti što je ta predstava zapravo, kako se razvija, kako živi s publikom. Tim više što smo mi svi na početku svojih kazališnih karijera, htjeli smo omogućiti da nam se predstave razvijaju i mijenjaju kroz nekoliko sezona, budući da se kazališni rad samo tako može zaista valorizirati.

Kunst razvija vlastitu publiku, koja se oblikuje dijelom na osnovi naslijeđene publike otetog &TD-a, a koju čine gledatelji standardno zainteresirani za nezavisnu scenu, a dijelom privlačeći publiku koja dotad nije imala vlastitu kazališnu destinaciju. Osjećaj koji vlada u Kunstu osjećaj je zajedništva, neposrednosti i topline kakav trenutno ne posjeduje nijedan drugi prostor u gradu.

Romana: U Zagrebu generalno nedostaje ovakvih prostora, a pogotovo se osjeća da nedostaje ono što je &TD bio te je dio te publike završio kod nas, dok se nama s druge strane na tjednoj bazi javljaju ljudi iz Zagreba i drugih gradova koji se imaju potrebu negdje prezentirati, bilo da imaju svoju umjetničku organizaciju, udruhu ili je riječ o pojedincima...

Domagoj: Imamo i prijatelje koji ne idu u kazalište jer ne nalaze nešto što im progovara, imaju zastarjelu viziju o kazalištu, ali Kunst dovodi ljude koji nisu tipična kazali-

Ivan Planinić, *Tri mušketa* (plesna predstava)

šna publika; oni dolaze k nama, a ne idu u gradska kazališta.

Ivan: Nova (re)publika – publika koja se vraća, eto, to je naš manifest!

Romana: Nismo očekivali ovakav uspjeh, isprva smo računali da će dolaziti naši prijatelji, ali negdje se na jesen počelo događati da dolaze ljudi koje – ne poznamo. (smijeh)

Domagoj: Gotovo smo svaku predstavu rasprodani.

Kunstovci s iskrenim i osnovanim ponosom govore o svom kazalištu, ističući kao pouku priču činjenicu da im je naizgled suluda namjera potpuno pošla za rukom i pozivajući da Kunst ne ostane kuriozitet na tromoj sceni, nego da bude tek prvi u nizu srodnih projekata. Kunst je nastao kao prostor bunta i nade u trenutku u kojem je postajalo sve teže biti išta drugo nego malodušan uslijed sužavanja prostora na kojima kulturna scena može živjeti i razvijati se.

Ivan: Zamisli koliko je skromna naša krovna kazališna politika kad troje ljudi s par desetaka tisuća kuna u privatnom prostoru može napraviti kazališni pomak, kakav-takav, ali pomak, koliko onda ljudi koji bi o tome trebali ozbiljno misliti i koji su za to ozbiljno plaćeni, gle-

daju u krivom smjeru. Gledaju li uopće u bilo kojem smjeru.

I o čemu maštaju osnivači Kunsta?

Romana: O tome da imamo zaposlene ljude, koji su tu stalno te koji time što ovdje rade i nauče doprinose ukupnoj zajednici.

Ivan: O tome da se kazališni vlastodršci prema svojim kazališnim posjedima odnose s barem pola entuzijazma u odnosu na to koliko se mi odnosimo prema svojem kazalištu.

Domagoj: O tome da potaknemo druge ljude da naprave isto što smo i mi napravili i da Zagreb, ili neki drugi grad, ima deset ovakvih prostora. Postoje ljudi koji bi bili zainteresirani, ali im ne pružamo sadržaj. I kad bi se novac dijelio po jasnim kriterijima...

Ivan: Kad kriterij ne bi bio tko je tko, nego tko *kako*? Možda nismo za revoluciju, ali za jednu malo bržu evoluciju – jesmo.

Romana: A mi ćemo biti i dalje ovako tvrdoglavi i idealistični.

Ivan: Kad bismo morali ponovno, da, išli bismo opet istim putem. Već se isplatilo, a tek smo na početku.